

SPRAWOZDANIA

1. GRZECH PIERWORODNY W NAUCE OJCÓW KOŚCIOŁA (Sekcja Patrystyczna, Kraków 19-20 IX 1997)

W dniach 19-20 września 1997 roku w Wyższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Krakowskiej w Krakowie miało miejsce doroczne spotkanie członków Sekcji Patrystycznej przy Komisji Episkopatu d/s Nauki Katolickiej. Wzięło w nim udział 37 przedstawicieli seminariów duchownych i ośrodków teologicznych. Tematem sympozjum była nauka o grzechu pierworodnym w przekazach patrystycznych.

W pierwszym dniu spotkania sekcyjnego (19 IX) wszyscy uczestnicy zgromadzili się najpierw na Mszy św., której przewodniczył ks. prof. dr hab. Emil Stanuła. W homilii skoncentrował się głównie na sylwetce wielkiego patrologa, ks. profesora Mariana Michalskiego, z okazji 10 rocznicy jego śmierci.

Otwarcia obrad dokonał prezes Sekcji Patrystycznej ks. dr hab. Jerzy Pałucki, który po powitaniu wszystkich udzielił głosu ks. prof. dr hab. Edwardowi Stańkowi, Rektorowi Krakowskiego Seminarium i zarazem gospodarzowi zjazdu. W swoim wystąpieniu, nawiązując do osoby ks. prof. Michalskiego, który chętnie w prowadzonych badaniach naukowych podejmował problem grzechu, życzył wszystkim uczestnikom owocnych obrad. Następnie ks. J. Pałucki dokonał merytorycznego wprowadzenia w tematykę sympozjum: wspominał o błędnych koncepcjach grzechu u Pelagiusza i Lutra podkreślając jednocześnie, że u Ojców Kościoła nie ma szerokiej interpretacji grzechu pierworodnego w porównaniu z tym, co nastąpiło w późniejszych wiekach.

Podczas sesji przedpołudniowej, której przewodniczył ks. prof. dr hab. Marek Starowieyski, wysłuchano czterech referatów. Pierwszy, zatytułowany *Nauka o grzechu w przekazach gnostyckich*, wygłosił ks. prof. dr hab. Wincenty Myszor z ATK. Prelegent zaznaczył, że pojęcie grzechu u gnostyków było inne niż u chrześcijan. Bazą ich rozumowań były następujące założenia: antysomatyczny i antykosmiczny dualizm, negatywny pobyt człowieka na ziemi (jest on uwięziony), zły akt stwórczy. Wprawdzie gnostycy w swoich opisach grzechu

opierali się na planie biblijnego upadku, to jednak w interpretacji odchodzili od podstaw biblijnych. Według nich Adam uległ pokusie jedynie w sferze psychicznej. Wąż kusiciel, który go zwiódł, doprowadził go do śmierci, czyli braku gnozy, zaś brak gnozy prowadzi do grzechu i jest grzechem. Przyczyna braku gnozy leży w upadku mądrości. Kto posiadał gnozę, nie grzeszy. Takie pojmowanie grzechu odnosiło się do stworzenia jako aktu fizycznego, w etycznym bowiem wymiarze grzech nie występuje u gnostyków.

Następnie o. prof. dr hab. Henryk Pietras SJ (PAT) wygłosił referat pt. *Nauka o grzechu pierwotnym w pismach św. Ireneusza z Lyonu*, w którym zaprezentował następujące wątki: Boży zakaz, kłamstwo szatana i skutki grzechu. Aniołowie nie mieli zakazu spożywania owoców, człowiek go miał, by nie zapomnieć o Bogu. Chodziło o fakt zawierzenia Bogu dla wzrostu w wierze. Szatan zazdrościł Bożych darów, zbuntował się przeciw Bogu i zaczął kusić. Kłamstwo polegało na manipulacji Bożym słowem, co uwidoczniło się zwłaszcza w rozmowie z Ewą, która przekazała mu wieść o Bożym zakazie. Kłamstwo szatana ujawniło się natychmiast i Adam wraz z Ewą „dotknęli śmierci tego samego dnia, w którym zjedli owoc. Skutkiem grzechu jest przekleństwo szatana, ale nie Adama, natomiast Adama spotyka kara: Bóg wypędza go z raju po to, by mu pomóc. Stawia go na drodze do raju, który jest jakby przedsionkiem nieba. Człowiek zatem musi wejść na drogę wiodącą do posłuszeństwa. Stąd śmierć jest skutkiem grzechu i darem dla człowieka. Szatan nie podlega śmierci.

Kolejny referat, pt. *Nauka o grzechu Adama w komentarzu Orygenesa do «Listu św. Pawła do Rzymian»*, przedstawił ks. dr Mariusz Szram (KUL). Na wstępie zaznaczył, że Orygenes w poszczególnych dziełach na temat grzechu wypowiada się jakby sprzecznie, dlatego prelegent w swoim wystąpieniu ograniczył się jedynie do komentarza do Listu św. Pawła do Rzymian. Orygenes nie używał wyrażenia „grzech pierwotny”, zostało ono wprowadzone dopiero przez Augustyna. Analizując zagadnienie grzechu u Aleksandryjczyka, prelegent zwrócił uwagę na czasowy moment upadku (przypisywany jest jednemu człowiekowi, a nie wielu ludziom), na nieposłuszeństwo Bogu będące konsekwencją grzechu (ten pierwszy grzech stał się początkiem wszelkiego grzechu), na skutki grzechu człowieka (cielesność i pożydlivość, potępienie człowieka, śmierć, która przechodzi na wszystkich ludzi), na dziedziczenie pierwszego grzechu (przechodzi przez zrodzenie, a zmaza grzechowa dziedziczona jest przez pokolenia, która nie jest jednak grzechem). Orygenes wierny tradycji Pawłowej nie ulega wpływom platońskim.

Jako ostatni w sesji przedpołudniowej wystąpił ks. dr Józef Naumowicz (PWT, Warszawa), który w referacie pt. *Znaczenia «ubrania ze skór» (Rdz 3, 21). Skutki grzechu Adama według św. Grzegorza z Nyssy* wykazał, że skórzane ubrania można interpretować alegorycznie, dostrzegając w nich stan człowieka upadłego. W oparciu o wypowiedzi Nysseńczyka prelegent zinter-

pretował odzienie ze skór jako znak śmiertelności (okrycia te zostały wzięte od nierozumnych zwierząt), jako znak namiętności człowieka (prowadzą ku dobru i złu; nie są karą, ale możliwością zbawienia), jako życie biologiczne (oznaczają bliskość zwierząt). Grzech pierworodny – dodał w podsumowaniu ks. J. Namowicz – jest grzechem natury ludzkiej.

Po wysłuchaniu wszystkich referatów sesję przedpołudniową uwieńczyła ożywiona dyskusja, w której udział wzięli: ks. A. Żurek, ks. W. Myszor, o. L. Nieścior, ks. M. Szram, o. H. Pietras, ks. A. Santorski, ks. K. Obrycki, ks. M. Starowieyski. Tego samego dnia wczesnym popołudniem, uczestnikom sympozjum zaproponowano dwie wycieczki. Można było pójść na Wawel lub do Wydawnictwa WAM, by zobaczyć nowe pomieszczenia drukarni po remontach budowlanych, wstąpić do księgarni WAM albo zobaczyć wystawę Narca Chagalla.

Sesji popołudniowej przewodniczył ks. dr hab. Franciszek Drączkowski, podczas której najpierw wystąpił ks. dr Stanisław Longosz (KUL) z okolicznościowym komunikatem z okazji 20 rocznicy powołania Sekcji Patrystycznej pt. *20 lat działalności Sekcji Patrystycznej (1977-1997)*. Był to dogodny moment, by uświadomić sobie stosunkowo długą historię działalności tej Sekcji, przypomnieć jej pierwsze doroczne spotkania, i ich tematykę, a także wtajemniczyć młodych patrologów w genezę jej powstania. Ks. S. Longosz jako jej współzałożyciel i pierwszy prezes podał bardzo dużo ciekawych informacji z jej 20-letniej historii oraz obiecał, że wiele innych szczegółów zamieści w opublikowanym komunikacie.

Następnie wysłuchano trzech referatów: pierwszy z nich, wygłoszony przez o. dr Leona Nieściora, nosił tytuł: *Pierwotny upadek umysłu w pismach Ewagriusza z Pontu*. Prelegent zaznaczył, że Ewagriusz w swej nauce na ten temat kierował się koncepcją Orygenesusa zawartą w dziele *O zasadach*, zwracając uwagę na następujące kwestie: biblijny upadek Adama, alegoryczną interpretację Rdz 3, przyczynę upadku i jego skutki. Powrót do pierwotnej jedności z Bogiem jest możliwy poprzez nawrócenie i łaskę Bożą.

Kolejny referat pt. *Grzech pierworodny – skłonność do grzeszenia czy wina moralna – św. Ambroży* przedstawił ks. dr hab. Jerzy Pałucki (KUL). Na początku wystąpienia zaznaczył, że Ambroży nie używał wyrażenia „grzech pierworodny”, ale „grzech największy” (maximum peccatum). Jego wypowiedzi na temat grzechu są jednak okazjonalne, i najczęściej mówił o nim w kontekście Eucharystii. Przy okazji komentowania *Pater noster* biskup z Mediolanu stwierdzał, że pycha była przyczyną upadku, a pokora jest największym skarbem ducha. Jako duszpasterz kładł nacisk na chrzest, zwłaszcza ryt zmywania grzechów, uważając, że jedynie ten sakrament daje możliwość wejścia do nieba. Ostatni referat w sesji popołudniowej pt. *Grzech pierworodny jako źródło cierpienia człowieka u św. Augustyna* zaprezentował ks. prof. dr hab. Augustyn Eckmann (KUL), który wskazał na czynniki sprawiające cierpienie (zło i nie-

nasycone pragnienie szczęścia), na rodzaje cierpienia (cierpienia ziemskie i cierpienia po śmierci) i na źródła cierpienia (niesprawiedliwość społeczna, różnica języków, wojny). Dlatego Biskup Mediolanu walczył o harmonizację życia społecznego. Ponadto źródłem cierpienia jest także zmienna natura człowieka. Grzech Adama był nie tylko grzechem osobistym, ale i tym, który zniszczył całe pokolenia wpędzając je w pasmo nieszczęść; również jednak i grzechy osobiste człowieka są źródłem cierpienia.

W ramach sesji popołudniowej zarezerwowano czas i dano możliwość wygłoszenia krótkich prelekcji w formie komunikatów. Wynikami swoich najnowszych badań podzielił się ks. prof. dr hab. Henryk Wójtowicz (KUL) w komunikacie pt. *Grzech pierworodny w „Paschale carmen” Seduliusza*. Tematem dzieła Seduliusza, chrześcijańskiego poety Zachodu, są wspaniałe czyny Chrystusa Zbawiciela, zawarte w pięciu księgach tego poematu. Autor kilkakrotnie opisuje także grzech pierworodny, a najważniejszy o nim tekst znajduje się w księdze II 1-34. Drugi komunikat, ks. dra Antoniego Żurka (WSD, Tarnów), zatytułowany był, *Geneza grzechu według św. Augustyna*. Prelegent analizując wypowiedzi Biskuppa Hippony o grzechu pierworodnym stwierdził, że początkiem każdego grzechu jest pycha. Augustyn mówiąc o niej odwołuje się do tekstu biblijnego z Księgi Syracydesa. Niektóre wypowiedzi z wysłuchanych referatów uczestnicy sympozjum pogłębili następnie w dyskusji, w której głos zabrali: ks. A. Santorski, ks. E. Stanuła, ks. A. Eckmann, o. H. Pietras, ks. M. Starowieyski, ks. A. Żurek i ks. H. Wójtowicz. Na zakończenie tej sesji ks. M. Starowieyski poinformował o bieżących publikacjach z zakresu apokryfów.

Drugi dzień (20 IX) zjazdu patrologów w Krakowie rozpoczął się Mszą św. w Katedrze Wawelskiej przy Krzyżu św. Jadwigi. Mszy św. przewodniczył ks. prof. dr hab. Edward Staniek, który też wygłosił homilię. Po Eucharystii można było zwiedzić rzadko udostępniany skarbiec katedralny.

Sesja przedpołudniowa drugiego dnia obrad, której przewodniczył dr Stanisław Kalinkowski, składała się z dwóch części. Na pierwszą, będącą kontynuacją dnia poprzedniego, złożyły się wystąpienia prelegentów z zakresu teologii grzechu. Ks. dr Kazimierz Obrycki (ATK) wygłosił referat pt. *Pelagiańska koncepcja grzechu pierworodnego*, stawiając na początku pytanie: „Na ile sam Pelagiusz był pelagianinem?”, po czym ustalił niektóre fakty historyczne związane z jego działalnością. Podstawowym tekstem, który Pelagiusz wykorzystywał w swych dociekaniach była wypowiedź św. Pawła – Rz 5, 12-21 (perykopa z paralełą Adam-Chrystus). Adam i Chrystus są typami przeciwstawnymi: Adam jest typem grzechu i prowadzi do śmierci duchowej, Chrystus jest typem sprawiedliwości i umożliwia życie bez grzechu. Ludzie wybierają albo grzesznego Adama albo sprawiedliwego Chrystusa. Pelagiusz nazywa grzech Adama „wielkim występkiem nieposłuszeństwa”, oraz uważa, że: 1) ochrzczeni rodzice nie przekazują grzechu na potomstwo, 2) dusza ludzka nie pochodzi od rodzi-

ców i dlatego nie może być obciążona grzechem, 3) Bóg nie może obciążać człowieka cudzymi grzechami, stąd też grzech pierworodny nie może być dziedziczny.

Następnie wygłoszono dwa kolejne komunikaty. Prof. dr hab. Jerzy Wojtczak (UW) w nawiązaniu do Pelagiusza zaprezentował stanowisko o wydzwięku silnie antypelagiańskim w swym krótkim wystąpieniu pt. *List XVII Fulgencjusza z Ruspe jako świadectwo doktryny o powszechności grzechu pierworodnego*. List ten jest kompendium ówczesnej dogmatyki, zawierający również myśli o grzechu pierworodnym. Natomiast ks. dr Paweł Wygralak (PWT, Poznań) wystąpił z komunikatem zatytułowanym *Grzech pierworodny w nauczaniu Cezarego z Arles*. Prelegent podkreślił, że według nauczania Cezarego z Arles Adam wystąpił przeciw dobroci Boga, akcentując przy tym jego nieposłuszeństwo i pychę. Ks. P. Wygralak omówił także działanie szatana, który związał ze sobą człowieka. Cezary z Arles wyliczając skutki grzechu pierworodnego, którymi są dziedziczność grzechu, wypędzenie z raju, śmierć duszy, skażenie ludzkiej natury, opowiadał się po linii augustyńskiej. Pierwszą część sesji przedpołudniowej zamknęła długa i interesująca dyskusja, w której uczestniczyli: ks. E. Staniek, ks. M. Starowieyski, o. H. Pietras, ks. A. Żurek, ks. K. Obrycki, J. Wojtczak, ks. J. Pałucki. Swego rodzaju jej podsumowaniem była uwaga ks. E. Stanuli, który zasugerował, by treść opublikowanych materiałów z tego sympozjum poprzedził referat metodologiczny, będący wprowadzeniem w problematykę o grzechu pierworodnym.

Druga część sesji przedpołudniowej miała inny charakter z tego względu, że dotyczyła sztuki wczesnochrześcijańskiej. Wygłoszone dwie prelekcje były zasadniczo poszerzonym komentarzem prezentowanych jednocześnie przeźroczy, których tematyka odnosiła się do Adama i Ewy. Najpierw wystąpiła dr hab. Bożena Iwaszkiewicz-Wronikowska (KUL) z prelekcją pt. *Adam i Ewa w najstarszej ikonografii*, pokazując i objaśniając pochodzące z III i IV wieku zabytki ikonograficzne z Adamem i Ewą. Ich sylwetki umieszczano głównie na sarkofagach, a także na złożonych szklach, naczyniach szklanych, płytach reliefowych i w katakumbach rzymskich. Najstarszy tego rodzaju zabytek pochodzi z 1 poł. III wieku z Dura-Europos. Autorka kończąc wykład postawiła tezę w formie pytania: „Co było inspiracją dla tworzenia tych przedstawień? Czy Ojcowie Kościoła czy Biblia?”.

Następną prelekcję, ilustrowaną również przeźrocami, zaprezentowała dr Ryszarda Bulas (KUL), która mówiła na temat: *Adam i Ewa w sztuce iroszkockiej*. Zamierzeniem prelegentki było ukazanie scen z Adamem i Ewą umieszczonych na wysokich kamiennych krzyżach celtyckich. Powstawanie takich krzyży datuje się na początek VI wieku. Ich funkcja nie jest do końca znana (m.in. słuchano przy nich spowiedzi). Dopiero w końcu VII wieku pojawiają się na nich przedstawienia figuralne. Scenki z Adamem i Ewą popularne były w wieku IX i X. Zaznaczyła się również tendencja do radosnego ich ujmowa-

nia: Adam i Ewa często siedzą, nie widząc węża. Natomiast w wieku XI i XII sceny biblijne znikają, jest przedstawiany tylko Chrystus. Były to krzyże wolno stojące i zdobione, których naliczono 270 przykładów.

Doroczne spotkanie patrologów podsumował prezes Sekcji Patrystycznej ks. J. Pałucki, który podziękował wszystkim za przybycie, żywe uczestnictwo w dyskusjach, a zwłaszcza prelegentom za trud włożony w przygotowanie referatów. Szczególne podziękowanie zostało skierowane do Rektora Seminarium Duchownego, ks. E. Stańka, za miłe przyjęcie i serdeczną gościnę. Ustalono, że następne spotkanie Sekcji Patrystycznej odbędzie się w Siedlcach, które poświęcone zostanie nauce o szatanie w przekazach patrystycznych.

Ks. Norbert Widok

2. XXX DOROCZNE SPOTKANIE SEKCJI FILOLOGICZNEJ (Przemysł, 9-10 IX 1997)

Z inicjatywy Sekcji Filologicznej przy Komisji Episkopatu ds. Nauki Katolickiej odbyła się 9-10 września 1997 r. w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemysłu doroczna sesja naukowo-dydaktyczna wykładowców języka łacińskiego i greckiego w Wyższych Seminariach Duchownych. Uczestnicy zostali przyjęci bardzo gościnnie, serdecznie i życzliwie, przez władzę diecezjalną i zarząd Seminarium. Mszy św. koncelebrowanej na rozpoczęcie sesji przewodniczył i homilię wygłosił ks. arcybiskup Józef Michalik, metropolita przemyski, który w swej homilii podkreślił znaczenie znajomości języków klasycznych dla rozumienia współczesnej kultury europejskiej i polskiej oraz nieodzowną pomoc w filologicznej reinterpretacji tradycji chrześcijańskiej. Także drugi dzień obrad rozpoczęto Mszą św. koncelebrowaną pod przewodnictwem ks. prof. dra hab. Henryka Wójtowicza za zmarłych członków Sekcji, m.in. ks. mgra Stanisława Kuźniara, absolwenta KUL-u, wykładowcy języka łacińskiego i kultury antycznej w WSD w Przemysłu.

Otwarcia obrad dokonał przewodniczący Sekcji Filologicznej, witając wszystkich uczestników sesji i dziękując serdecznie za gościnę gospodarzom: ks. arcybiskupowi Józefowi Michalikowi i ks. drowi Markowi Kowalikowi, wicerektorowi Seminarium Przemyskiego. W odpowiedzi ks. Wicerektor (ks. rektor dr Adam Szal był nieobecny, ponieważ w tym samym dniu przebywał na spotkaniu Księży Rektorów w WSD w Radomiu) wyraził radość z racji odbywającej się sesji Sekcji Filologicznej w Przemysłu, życzył owocnych obrad i miłego pobytu w gmachu Seminarium, przepraszając za przeszkody z racji prowadzonych w nim prac remontowych.

W sesji wzięło udział 26 osób z różnych ośrodków naukowych: mgr Maria Banach (PAT), mgr Helena Błazińska (MSD, Lublin), ks. mgr Krzysztof Bur-